

Sygn. akt V CSK 515/12

POSTANOWIENIE

Dnia 7 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Jan Górowski (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z wniosku B. B. i M. B.

przy uczestnictwie Z. S.

o przeniesienie z urzędu wpisu służebności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 listopada 2013 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego
w B.

z dnia 30 maja 2012 r.,

1) uchyla zaskarżone postanowienie i postanowienie Sądu Rejonowego w C. z dnia 30 grudnia 2011 r., którym został utrzymany w mocy wpis referendarza Sądu Rejonowego w C. z dnia 14 czerwca 2011 r. i w tym zakresie postępowanie umarza,

2) oddala wniosek skarżącej o przyznanie kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy B. i M. B. we wniosku z dnia 26 maja 2011 r wystąpili do Sądu Rejonowego w C. o przeniesienie z urzędu prawa przejazdu, przechodu i przepędu bydła z karty [...] do KW [...] obejmującej dz. nr 580/4 i wpisanie go na rzecz każdoczesnych właścicieli tej nieruchomości w dziale I – Sp. tej księgi, obciążającego pgr. 583 i 581/3 (obecnie pgr. 582/12 i 582/15) objęte KW [...] i dokonania odpowiedniego także z urzędu wpisu w dziale III KW [...] przez ujawnienie tej służebności, która przebiega po parceli pgr. 582/12 i 582/15. Jako podstawę wniosku wskazali art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r., o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 707, dalej „u.k.w.h.”) w zw. z § 11 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r., w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122 ze zm., dalej: „rozp.”).

Wpis zgodnie z wnioskiem został dokonany przez referendarza Sądu Rejonowego w C. w dniu 14 czerwca 2011r.

Skargę na powyższy wpis złożyła uczestniczka postępowania Z. S.

Postanowieniem z dnia 30 grudnia 2011 r. Sąd Rejonowy w C. utrzymał w mocy zaskarżony wpis. Ustalił, że w dziale I-O KW [...]1 znajdują się między innymi pgr. 582/12 i 582/15, zaś w dziale III tej księgi znajduje się wpis służebności przechodu, przejazdu i przegonu bydła po pgr. 583 i 581/3 na rzecz każdoczesnych właścicieli nieruchomości obj. [...]. Służebność ta została ustanowiona ugodą z dnia 3.09.1921 r. i została ujawniona w [...]. Według treści tej służebności można ją wykonywać po pgr. 583 i 581/3. Nieruchomość uprawniona objęta [...] i składała się z pgr. 577, 578,579, 580.

Kolejni właściciele [...] małżeństwo M. kontraktem kupna z 15.10.1931 r. sprzedali część nieruchomości A. D. W chwili sprzedaży obciążona pgr. 583 uległa podziałowi na 583/1 i 583/2. Nowy właściciel nabył pgr. 583/2 oraz 581/3. Nieruchomość obciążona pgr.583/2 i 581/3 zapisana w [...] przepisana została do KW [...]. W 1977 r. dokonano zmiany pgr. 583/2 na 583/3, która położeniem jej odpowiadała. Następnie w 1996 r. dokonano kolejnego podziału, między innymi pgr. 583/3. Wydzielono pgr. 582/7, 582/8, 582/9, 582/10, 582/11, 582/12. Objęty wnioskiem obszar wszedł w skład pgr. 582/12 i 582/7.

W 1999 r. pgr. 582/7 ulegała podziałowi na pgr. 582/13, 582/14, 582,15. Jednocześnie nieruchomości uprawniona, składająca się z pgr. 577, 578, 579, 580 została dołączona do pgr. 580, a następnie podzielona na pgr. 580/1, 580/2, 580/3, 580/4, 580/5, 580/6.

W rozważaniach prawnych Sąd pierwszej instancji wskazał, że zgodnie z art. 626⁸ § 2 k.p.c. w postępowaniu wieczystoksięgowym sąd bada jedynie treść i formę dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej. Zbadanie ksiąg wieczystych doprowadziło do ustalenia, że parcele pierwotnie obciążone, tj. pgr. 583 i 583/3, choć na przestrzeni dziesiątków lat ulegały przekształceniom, to powstałe w ich wyniku parcele pgr. 582/12 i 582/15 stanowią fragment parcel obciążonych, gdyż stanowią obszar, który został tym ograniczonym prawem rzeczowym obciążony. Także pgr. 580/4 objęta KW [...] jest fragmentem nieruchomości władnącej, objętej pierwotnie [...].

Apelację od postanowienia z dnia 30 grudnia 2011 r. złożyła uczestniczka postępowania Z. S., w której między innymi podniosła zarzut naruszenia art. 316 k.p.c. w zw. z art 366 i art 13 § 2 k.p.c. przez wydanie przez Sąd dwóch sprzecznych wobec siebie postanowień mających to samo oznaczenie Nr Dz. [...].

Sąd Okręgowy w B. postanowieniem z dnia 30 maja 2012 r. apelację oddalił. W motywach rozstrzygnięcia wskazał, że generalną regułą wyrażoną w art. 626⁸ k.p.c. jest zasada, iż wpis dokonywany jest tylko na wniosek i w jego granicach, chyba, że przepis szczególny przewiduje dokonanie wpisu z urzędu. Podkreślił, że uszło uwadze Sądu pierwszej instancji, że referendarz sądowy, dokonując wpisu przeniesienia służebności dokonał go z urzędu, na podstawie art 24 ust. 3 u.k.w.h. w zw. z § 11 ust. 2 rozp. Z tego względu za błędne uznał rozważania Sądu pierwszej instancji, odnoszące się do art. 626⁸ § 2 k.p.c., niemniej według jego oceny nie rzutowało to na prawidłowość rozstrzygnięcia skargi, która okazała się bezpodstawna.

Postanowienie Sądu Okręgowego w B. uczestniczka Z. S. zaskarżyła skargą kasacyjną, którą oparła na podstawie naruszenia przepisów postępowania, a w szczególności art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 379 pkt. 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., poprzez ich niezastosowanie, polegające na pominięciu rozpoznania wszystkich zarzutów apelacyjnych, zwłaszcza zarzutu naruszenia art.

316 k.p.c. oraz art. 366 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., oraz nie wzięcia pod rozwagę z urzędu nieważności postępowania i w rezultacie nie uchylenia postanowienia Sądu Rejonowego oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 30 maja 2012 r., w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu, ewentualnie o uchylenie wydanych w sprawie postanowień Sądu Okręgowego z dnia 30 maja 2012 r. i postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 30 grudnia 2011 r. i umorzenie postępowania oraz zasądzenie od wnioskodawców solidarnie na rzecz uczestniczki kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Trzeba zgodzić się ze skarżącą, że Sąd Okręgowy w B. nie rozpoznał wszystkich zarzutów apelacyjnych, w tym w szczególności zarzutu powagi rzeczy osądzonej, choć także i ten sąd bada z urzędu nieważność postępowania, a zatem nie można odeprzeć zarzutu naruszenia art. 378 k.p.c.

W sprawie ten sam skład sądu, także w dniu 30 grudnia 2011 r., na skutek tej samej skargi wniesionej przez uczestniczkę Z. S. postanowił zaskarżony wpis w dziale III KW [...] i w dziale I Sp. KW [...] dokonany przez referendarza w dniu 14 czerwca 2011 r. uchylić w całości i w tym zakresie wnioski oddalić (odpis postanowienia k. 87). Od tego orzeczenia nie została wniesiona apelacja i w związku z tym stało się prawomocne. (okoliczność niesporna - twierdzenie skargi kasacyjnej niezaprzeczone przez pełnomocnika wnioskodawców w piśmie z dnia 20 października 2012 r. k. 110-112). Podstawę faktyczną tego orzeczenia stanowiło ustalenie, że pgr. 580/4 objęta KW [...] stanowiąca własność wnioskodawców B. i M. B. powstała z dawnych pgr. 574 i 575, a więc niestanowiących parcel władających.

Według stanowiska wnioskodawców zawartego w piśmie z dnia 20 października 2012 r. obecnie w obrocie funkcjonują dwa przeciwstawne postanowienia wydane w tym samym dniu, gdzie zachodzi tożsamość zainteresowanych, podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia, niemniej nie występuje powaga rzeczy osądzonej, gdyż obejmuje ona tylko to co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi

samymi stronami, a w rozpoznawanym wypadku brak identycznej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Stanowisko to nie jest trafne.

W postępowaniu nieprocesowym w sprawach wszczynanych z urzędu wniosek zainteresowanego jeżeli jest złożony, to stanowi jedynie informację (impuls) dla sądu do podjęcia działania z urzędu. Przewidziany w § 11 ust. 2 rozp. obowiązek przeniesienia przez sąd z urzędu do współobciążenia wszystkich praw, roszczeń, innych ciężarów lub ograniczeń ciężących na nieruchomości do nowej lub innej księgi wieczystej, jeżeli nastąpi przeniesienie do nich części obciążonej nieruchomości jest normą wykonawczą, która ma na celu jedynie prawidłowe odzwierciedlenie w księdze wieczystej stanu nieruchomości. Odnosi się on także do wypadków podziału nieruchomości jako formy zniesienia wspólności praw do niej. Przepis ten nie odnosi się jedynie do wypadków ustanowienia na nieruchomości hipoteki, gdyż przeczy temu lista wymienionych w nim obciążeń, których przeniesienia powinien dokonać sąd wieczystoksięgowy, wśród których wprost wskazane są roszczenia i ograniczenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2009 r., II CSK 670/08, LEX nr 512023).

Powaga rzeczy osądzonej dotyczy prawomocnego wyroku i w zasadzie postanowienia co do istoty sprawy zapadłego w postępowaniu nieprocesowym (wyjątki art. 523, 577, 679 k.p.c.). Orzeczenie co do istoty sprawy ma powagę rzeczy osądzonej tzn. kończy ono spór pomiędzy stronami i wyklucza ponowne rozpoznanie tej samej sprawy, co stanowi podstawowy jego skutek procesowy (art. 366 k.p.c.). W ten sposób jest osiągnięty także cel postępowania, którym jest urzeczywistnienie normy prawa materialnego i wprowadzenie stanu pewności prawa w zakresie łączącego strony stosunku prawnego. W postępowaniu nieprocesowym przy ocenie tożsamości roszczeń należy uwzględnić charakter tego postępowania, tj. niewystępowanie w nim przeciwstawnych jak w procesie podmiotów i rodzaj rozpoznawanej sprawy. W tym wypadku o powadze rzeczy osądzonej może mieć decydujące znaczenie sam przedmiot rozstrzygnięcia (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 września 1974 r., III CRN 174/74, niepubl.).

O powadze rzeczy osądzonej decyduje – poza identycznością stron (zainteresowanych) i identycznością przedmiotu rozstrzygnięcia – także tożsamość

podstawy sporu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 grudnia 2009 r., I UK 239/08, LEX nr 736714). Podstawa sporu nie może być identyfikowana „z podstawą żądania”, gdyż nie obejmuje stanowiska pozwanego (uczestników), ani z pojęciem „podstawa faktyczna i prawna orzeczenia” gdyż te określenia oznaczają jedynie motywy takiego a nie innego rozstrzygnięcia. Podstawa sporu to zespół okoliczności faktycznych, które charakteryzują stosunek prawny w postępowaniu pomiędzy zainteresowanymi i z których wywodzone jest roszczenie (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1966 r., III PZP 15/66, OSPiKA 1967, nr 5, poz. 112). W zakres więc pojęcia podstawa sporu wchodzi tylko te fakty, które według hipotezy normy prawnej uzasadniają zastosowanie jej dyspozycji. Dla przyjęcia tożsamości roszczenia trzeba bowiem także tożsamości normy prawnej roszczenie to kształtującej, co w omawianym wypadku nie budziło wątpliwości. Dla oceny powagi rzeczy osądzonej więc nie miał znaczenia fakt, dokonania w obydwu odmiennych postanowieniach Sądu Rejonowego z dnia 30 grudnia 2011 r., różnych ustaleń faktycznych.

Do uznania, że sprawa została prawomocnie osądzona, a więc, że istnieją podstawy stwierdzenia tej przeszkody procesowej, nie wystarcza samo stwierdzenie, że w obydwu sprawach chodzi o to samo roszczenie i że identyczne są podmioty obydwu postępowań; mimo bowiem identyczności zainteresowanych i dochodzonego roszczenia stan rzeczy osądzonej nie występuje, jeżeli uległy zmianie okoliczności, (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1980 r., IV CR 85/80, OSNC 1980, nr 11, poz. 214). W omawianym wypadku nie mogły ulec zmianie, skoro obydwa orzeczenia zostały wydane w tym samym dniu.

Odrzucenie pozwu (wniosku) następuje w wypadkach pierwotnego braku lub istnienia jednej z bezwzględnych przesłanek procesowych, natomiast w razie następczego ich braku nie następuje odrzucenie pozwu, lecz postępowanie jako niedopuszczalne z przyczyn procesowych ulega umorzeniu (art. 355 § 1 k.p.c.). W toku sprawy aż do dnia 30 grudnia 2011 r nie było przeszkód procesowych w prowadzeniu sprawy. Poza tym nie występuje w sprawie możliwość odrzucenia wniosku i z tego względu, że w istocie jej wszczęcie nastąpiło z urzędu.

Postanowienie z dnia 30 grudnia 2011 r., którym Sąd Rejonowy w C. utrzymał w mocy zaskarżony wpis referendarza z dnia 14 czerwca 2011 r,

uprawomocniło się dopiero w dniu 30 maja 2012 r., tj. na skutek oddalenia od niego apelacji uczestniczki Z. S. Drugie z postanowień Sądu Rejonowego w C. z dnia 30 grudnia 2011 r. którym uwzględnił skargę tej uczestniczki, uchylił wpis referendarza w całości i wniosek oddalił uprawomocniło się już po upływie terminu do wniesienia od niego apelacji, a zatem w terminie wcześniejszym. W sprawie więc orzeczenie uchylające w całości wpis referendarza jako to, które pierwsze uzyskało prawomocność formalną (art. 363 k.p.c.), obok wynikającej z art. 365 k.p.c. mocy wiążącej, uzyskało cechę powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.).

Na koniec można zauważyć, że Sąd Okręgowy trafnie podniósł że wynik rozpoznawanej sprawy nie wyklucza procesu, którego przedmiotem będzie istnienie spornej służebności (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 1966 r., III CZP 50/96, OSNC 1996, nr 11, poz. 141). Postępowanie wieczystoksięgowe nie może służyć do rozstrzygnięcia jakichkolwiek sporów o prawo ani w charakterze przesłanki rozstrzygnięcia ani samego rozstrzygnięcia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 406/09, LEX nr 590207).

Z tych względów na podstawie art. 398¹⁹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji. O kosztach rozstrzygnięto na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.